ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

DOI: https://doi.org/10.35774/econa2023.02.095 **JEL classification: M5, Q2**
UDC: 339.9

Тетяна ДОРОШЕНКО
кандидат педагогічних наук,
доцент,
кафедра менеджменту авіаційної діяльності,
Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна
E-mail: tat-doroshenko@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9968-9201

РОЗВИТОК ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ

Анотація

Транснаціоналізація господарського життя є важливим елемент світової економіки. В епоху глобалізації цей процес є ключовим у питанні підвищення конкурентоспроможності національних компаній та їх успішного функціонування в системі міжнародного зовнішньоекономічного комплексу.

У статті досліджено розвиток транснаціональних корпорацій у 2023 році у світовій економіці. Розглянуто місце розташування штаб-квартир корпорацій, які за досліджуваний період в рейтингу зайняли від першого по десяте місце. Досліджено географію розміщення ТНК, де найбільша їх кількість розміщується в США та Китаї. Проаналізовано галузеву спрямованість ТНК за основною сферою їх діяльності (більшість корпорацій зайняті у банківській сфері). Досліджено десять найдорожчих транснаціональних корпорацій, з них у трійці лідерів Amazon, Apple, Google. Проаналізовано динаміку вартості ТОП 10 корпорацій за 2019-2023 рр. За останні п'ять років спостерігається підвищення вартості більшості ТНК. Охарактеризовано позитивний і негативний вплив на економіку та політику країн, що приймають ТНК.

Ключові слова: транснаціональна корпорація; штаб-квартира ТНК; вартість активів ТНК; Amazon; Tesla; Apple; Google.

Вступ

Однією з найбільш значимих тенденцій розвитку світової економіки у світі є активізація процесів інтеграції, поглиблення взаємодії відтворювальних структур різних країн на різних формах, якому особливо активно сприяє діяльність транснаціонального підприємства. На сучасному етапі міжнародні багатонаціональні підприємства є найважливішим елементом розвитку світової економіки та міжнародних економічних відносин. Їх інтенсивна діяльність відображає посилення міжнародної конкуренції та поглиблення міжнародного поділу праці.

Вплив ТНК на економіку в глобальному вимірі в умовах стрімкого розвитку економіки вивчали вітчизняні науковці: Македон В. В., Карпенко В. Г., Нікітіна Т. А., Рокоча В., Скавронська І. В., Мадараш О .В. та інші. Проте вивчення впливу розвитку ТНК на економіку залишається актуальним.

Мета статті

Мета статті – дослідити розвиток ТНК та їх вплив на економіку.

Виклад основного матеріалу

Сучасні ТНК, на додаток до існуючого міжнародного обміну товарами і послугами, створили міжнародне виробництво і

© Тетяна Дорошенко, 2023

Отримано: 16.05.2023 р. **Рекомендовано до друку:** 20.05.2023 р. **Опубліковано:** 31.05.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:
Дорошенко Т. Розвиток транснаціональних корпорацій та їх вплив на економіку. *Економічний аналіз.* 2023. Том 33. № 2. С. 95-102. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2023.02.095

відповідний йому міжнародний сектор послуг та міжнародний фінансовий сектор, сприяючи перетворенню переважно локальних міжнародних економічних відносин на глобальні. Міжнародні корпорації є, з одного боку, продуктом бурхливого розвитку міжнародних економічних відносин, а з іншого – потужним механізмом впливу на міжнародні економічні відносини. Позитивно впливаючи на міжнародні економічні відносини, транснаціональні ТНК формують нові відносини та модифікують існуючі форми. Транснаціональна компанія – це компанія (фінансова установа або промислове об'єднання), яка володіє або контролює виробничий або сервісний комплекс, розташований за межами країни базування, має велику мережу філій і представництв у різних країнах і займає провідні позиції у виробництві та збуті певного товару. ТНК є глобальною компанією, яка інтегрує світову економіку в міжнародне виробництво. ТНК об'єднують світову економіку в міжнародне виробництво і забезпечують розвиток НТП в усіх сферах, включаючи технічний рівень і якість продукції, ефективність виробництва, вдосконалення форм господарювання та управління підприємствами. Вони діють через дочірні компанії та філії в десятках країн світу в рамках єдиної науково-виробничої та фінансової стратегії, сформованої «мозковим центром», володіють величезним науково-дослідним, виробничим і ринковим потенціалом, що гарантує високий динамізм розвитку.

В економіці – це компанії з будь-якою формою власності, які:

- розташовуються у двох державах чи більше;
- реалізують продукцію там;
- мають загальну систему керування;
- мають штаб-квартири (у країнах базування) та філії (в країнах, що приймають).

Також іноді додають, що для ТНК міжнародний бізнес пріоритетний, на закордонні активи припадає до 30% загального обсягу, а власники є резидентами різних країн. При цьому основний капітал залишається в державі, в якій зареєстровано штаб-квартиру (табл. 1).

Таблиця 1. Штаб-квартири ТОП 10 ТНК, 2023 р.

Ранг 2023 р.	Назва ТНК	Місто	Штаб-квартира
1	Walmart	Бентонвіль	Арканзас
2	Amazon	Сіетл	Вашингтон
3	Apple	Купертіно	Каліфорнія
4	CVS Health	Вунсокет	Род-Айленд
5	UnitedHealth Group	Міннетонка	Міннесота
6	ExxonMobil	Ірвінг	Техас
7	Berkshire Hathaway	Омаха	Небраска
8	Alphabet Inc.	Маунтін-Вью	Каліфорнія
9	McKesson	Ірвінг	Техас
10	AmerisourceBergen	Честербрук	Пенсільванія

Джерело: складено автором за [2].

Транснаціональні корпорації спочатку з'являлися в одній країні. Великі обсяги продаж дозволяли розширювати географію збуту та відкривати представництва за кордоном. Крім того, в деякі країни було вигідно переміщувати виробництва через дешеву сировину та робочу силу чи низьке оподаткування (рис. 1).

Як бачимо, найбільша кількість ТНК розміщена в США (45,2 %) та Китаї (15,8 %). В Японії та Франції 6 % корпорацій від загальної кількості,4,8 % – в Німеччині, 3 % – в Канаді, 2,4 % – в Індії, 2,2 % – в Швейцарії, в Італії 2 %, у всіх інших – 12 % ТНК.

Розрізняють три види транснаціональних корпорацій:

- класична – штаб-квартири та основна частина акціонерів розташовуються там же, де з'явилася ТНК;

– багатонаціональна – штаб-квартири та акціонери розташовуються в декількох країнах;

– глобальна — найчастіше штаб-квартира знаходиться у податковій гавані, а компанія веде бізнес у всьому світі.

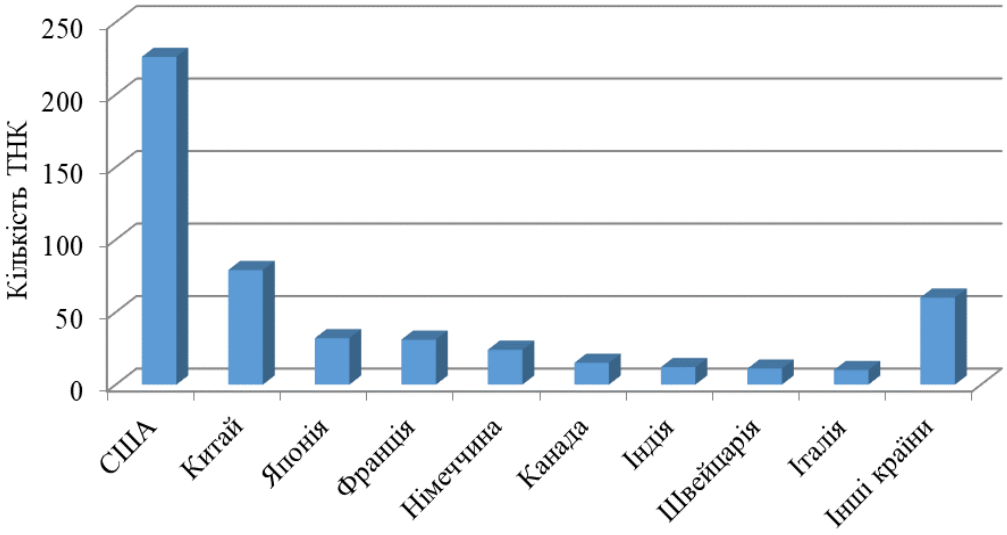

Рис. 1. Географія розміщення ТНК, 2023 р.

Джерело: складено автором за [1].

Податковою гаванню називають території та держави, які залучають капітал за рахунок надання пільгових умов. У тому числі щодо податків. Зараз у світі існує понад 70 таких місць, наприклад, Гонконг або Багамські острови.

Транснаціональні корпорації займають половину промислового виробництва у світі. Вони впливають як на економіку окремих країн, а й у стан світової торгівлі загалом, контролюючи дві її третини.

Більша частина ТНК у 2023 році займається банківською діяльністю, роздрібною торгівлею та технологіями. Причина в тому, що створювати міжнародні виробничі об'єднання для цих галузей простіше.

Галузева спрямованість ТНК визначається основною сферою її діяльності. За цією ознакою розрізняють сировинні ТНК, корпорації, що діють у базових та вторинних галузях обробної промисловості, промислові конгломерати. Нині транснаціональні корпорації зберігають своє становище у фінансовій діяльності. Це сфера діяльності, яка вимагає значних капіталовкладень (рис. 2).

Більшість корпорацій у 2023 році задіяні у банківській сфері (71 одиниця), в галузі роздрібної торгівлі (50 одиниць) та в технологічній галузі (42 одиниці). В галузі ЗМІ працює 25 корпорацій, у нафто-газовій промисловості 23 корпорації.

Хоча ТНК і здаються монополістами, вони є двигуном прогресу та пропонують необхідні для людей товари та послуги. На їхню частку припадає чотири п'ятих усіх ноу-хау та патентів.

Умови сучасної торгівлі ведуть до того, що будь-яка велика компанія рано чи пізно виходить на міжнародний ринок і перетворюється на транснаціональну.

Саме параметр розміру транснаціональної корпорації є основою диверсифікації ТНК на найбільші, великі, середні і дрібні. До великих відносять ТНК з активами понад 10 млрд. дол. (табл. 2).

Переважна більшість у загальній кількості ТНК (понад 90%) належить середнім та дрібним корпораціям. За класифікацією ООН до таких відносяться компанії, які мають менше 500 співробітників у країні проживання. Насправді ж існують ТНК із загальною кількістю співробітників менше 50 осіб. Перевагою малих ТНК є їх здатність швидше адаптуватися до ринкових умов, що змінюються. Вони можуть виступати в союзі з великими ТНК утворюючи різного роду концерни.

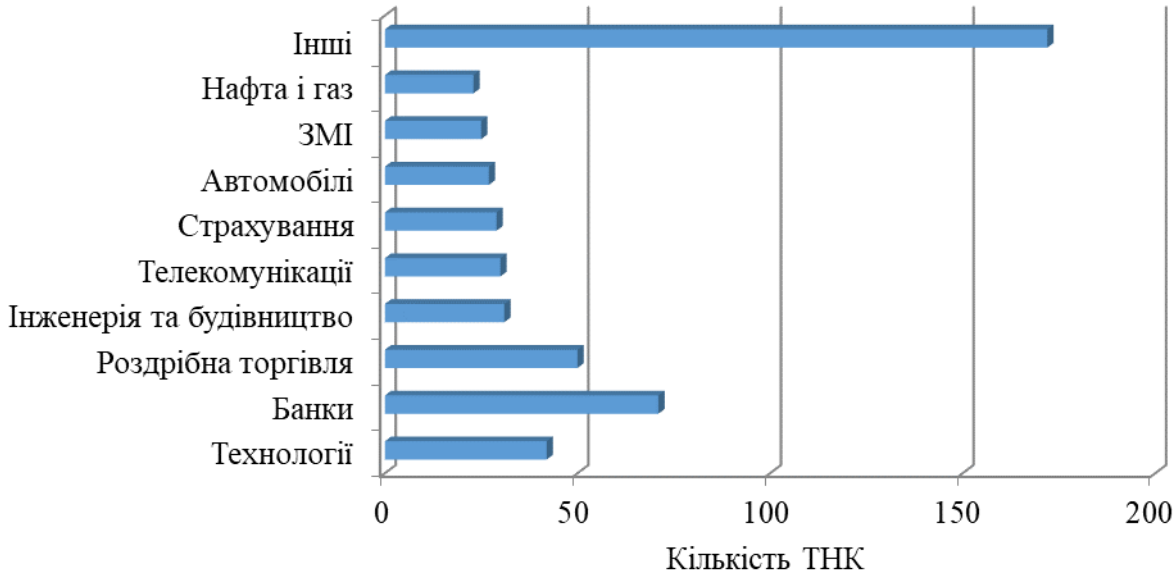

Рис. 2. Розподіл ТНК за сферою діяльності, 2023 р.

Джерело: складено автором за [1].

Таблиця 2. ТОП 10 ТНК за вартістю активів, 2023 р.

Місце у рейтингу		Назва ТНК	Країна	Вартість ТНК, млрд. дол. США	
2023 р.	2022 р.			2023 р.	2022 р.
1	2	Amazon	США	299,28	350,273
2	1	Apple	США	297,512	355,08
3	3	Google	США	281,382	263,425
4	4	Microsoft	США	191,574	184,245
5	5	Walmart	США	113,781	111,918
6	6	Samsung Group	Південна Корея	99,659	107,284
7	8	ICBC	Китай	69,545	75,119
8	10	Verizon	США	67,443	69,639
9	28	Tesla	США	66,207	46,01
10	18	TikTok/Douyin	Китай	65,696	58,98

Джерело: складено автором за [1].

Згідно з новим звітом провідної консалтингової компанії з оцінки брендів, Brand Finance, Amazon знову зайняв перше місце як найдорожчий бренд у світі, незважаючи на те, що вартість його бренду у 2023 році впала на 15% з 350,3 млрд доларів США до 299,3 млрд доларів США.

Вартість бренду Amazon зменшилась більш ніж на 50 мільярдів доларів США у 2023 році, значною мірою у зв'язку зі зниженням потужності бренду, а його рейтинг знизився з AAA+ до AAA, оскільки споживачі оцінюють його суворіше в постпандемічному світі. Дослідження Brand Finance показало, що рівень обслуговування клієнтів в Amazon зменшився –

водночас, подовжились терміни доставки – і разом із цим споживачі стали менш схильні рекомендувати Amazon іншим. Одночасно із завершенням пандемічних обмежень люди повертаються до особистих покупок, дещо зменшуючи потребу в онлайн-торгівлі.

Apple (вартість бренду зменшилась на 16% до 297,5 мільярдів доларів США) стала другим найдорожчим брендом у світі, вартість якого впала з 355,1 мільярда доларів США. Зменшення вартості бренду в 2023 році пов'язане зі зниженням прогнозованого доходу, оскільки очікується, що збій у ланцюжку постачання товарів і обмежений ринок праці обмежать пропозицію продукції апаратного забезпечення.

Загалом у рейтингу було 48 технологічних брендів у 2023 році, що на два менше порівняно із 50 у 2022 році після того, як Snapchat і Twitter вибули. Серед інших технічних брендів, які втрачають цінність, можна відзначити Samsung Group (вартість бренду зменшилась на 7% до 99,7 млрд доларів США), Alibaba.com (вартість бренду зменшилась на 56% до 10 млрд доларів США), Facebook (вартість бренду зменшилась на 42% до 59 млрд доларів США) і WeChat (вартість бренду зменшилась на 19% до 50,2 млрд доларів США).

Позитивним є те, що Instagram (вартість бренду зросла на 42% до 47,4 мільярда доларів США) і LinkedIn (вартість бренду зросла на 49% до 15,5 мільярда доларів США) зросли в технологічному секторі, причому вартість кожного бренду зростає завдяки добре реалізованій стратегії комерціалізувати свої послуги.

Деякі з інших великих переможців у вартості бренду включають виробників електромобілів Tesla (вартість бренду зросла на 44% до 66,2 мільярда доларів США) і BYD (вартість бренду зросла на 57% до 10,1 мільярда доларів США), оскільки попит на електромобілі збільшується в рамках переходу до низьковуглецевої економіки.

На додаток до рейтингу Global 500 2023 найдорожчих і найсильніших брендів у світі, Brand Finance також запускає Індекс сприйняття стійкості фінансування бренду спільно з Міжнародною асоціацією реклами на Всесвітньому економічному форумі в Давосі. Цей звіт показує, що великі глобальні бренди, такі як Amazon, Tesla, Apple і Google, мають мільярди доларів, залежні від ретельного управління репутацією щодо відданості екологічному розвитку (рис. 3).

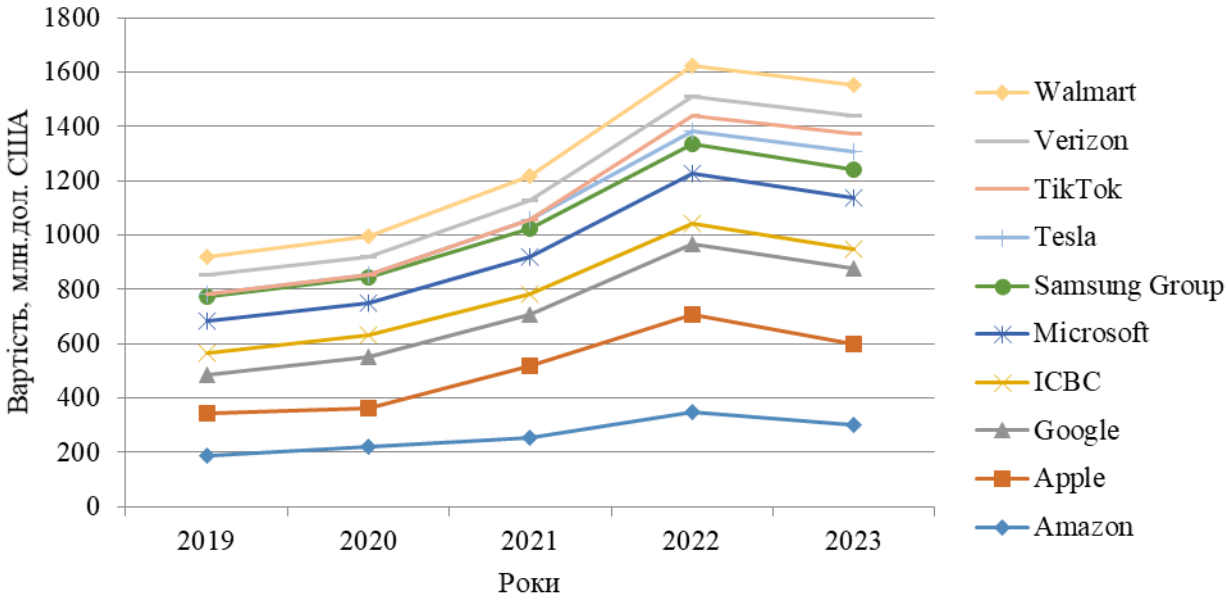

Рис. 3. Динаміка вартості ТОП 10 ТНК за 2019-2023 рр.

Джерело: складено автором за [1].

Загалом за останні п’ять років спостерігається збільшення вартості ТНК на 64,8 %. Зокрема, Зростання вартості Amazon на 59,3%, Microsoft на 60,2 %, Tesla на 782,7 %, Walmart на 67,6 %.

Найбільші транснаціональні корпорації є гігантськими структурами, їх накопичення та капітал перевершує багатства багатьох країн. Вони діють скрізь і їхнє панування вражає. ТНК перетворилися на самостійну силу, враховувати вплив якої змушені національні уряди.

Очолюючи вершину світогосподарських зв'язків, ТНК дедалі більше впливають на міжнародні відносини загалом. Співпраця з транснаціональними корпораціями відіграє величезну роль для розвинених країн та країн, що розвиваються, у питанні покращення умов для взаємовигідного співробітництва між корпораціями та країнами в цілому, максимізації прибутку та розвиненості регіонів, зменшення ймовірності настання економічної кризи в країнах.

ТНК, що функціонують на території країн, що приймають, впливають як позитивно так і негативно на їх економіку та політику (рис. 4).

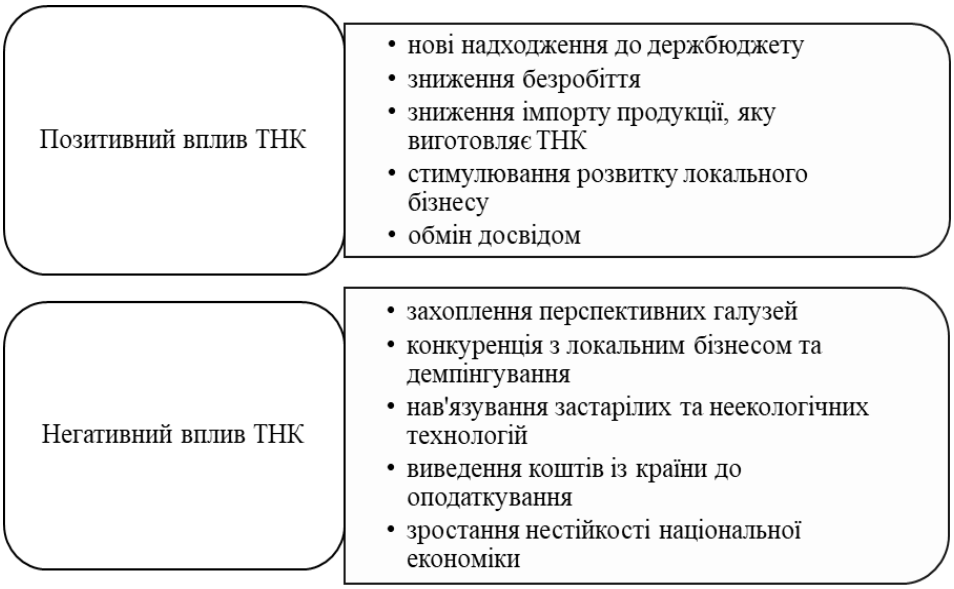

Рис. 4. Вплив ТНК на економіку та політику приймаючої країни

Джерело: складено автором за [3; 6; 7; 9].

З одного боку, ТНК сприяють зменшенню собівартості виробництва, а, отже, і цін, з другого – призводять до концентрації величезних фінансових ресурсів у руках порівняно небагатьох компаній. При цьому якщо говорити про зосередження в руках ТНК значних грошових резервів, слід зазначити, що це досить серйозна проблема, яка може створити загрозу суверенітету різних держав. Цю обставину можна підтвердити тим, що річні доходи ТНК часто перевищують ВВП більшості країн, а це свою чергу, говорить про те, що переміщення 1-2% грошової маси, що знаходиться в розпорядженні транснаціональних корпорацій, може призвести до зміни паритету національної валюти тієї чи іншої країни. Крім усього іншого, ТНК не обтяжені безліччю статусних обмежень, які сковують свободу дій різних держав. Особливо проблема втручання ТНК у справи держави актуальна для країн, що розвиваються, так як всі вони, які приймають інвестиційні вливання у свою економіку від глобальних компаній і при цьому не мають власних фінансових коштів, що стають залежними від капіталу ТНК, що представляє собою частину їхнього відтворювального процесу. Все це є наслідком того, що транснаціональні корпорації впливають на процес виробництва, розподілу та збуту продукції, а це неминуче тягне за собою розвиток протиріч між економічними інтересами цих країн та інтересами ТНК. Прагнучи отримати вигоди від своєї діяльності,

компанії, які намагаються повністю виробити ресурси цих країн, адже країни, що розвиваються, можуть надати їм дешеву робочу силу і природні ресурси. З іншого боку, ТНК забезпечує інвестиційні вливання в економіку цих країн, що сприяє розвитку промислової сфери країни, але, як і говорилося раніше, це породжує залежність країни, що розвивається, від іноземного капіталу і, зрештою, призводить до лобіювання компаніями своїх політичних та економічних інтересів. ТНК країн, що розвиваються, мають високий потенціал до розвитку і на даний момент складають серйозну конкуренцію високорозвиненим державам. Усе це стало можливим за рахунок зростання обороту міжнародної торгівлі, який вимагав від розвинених країн збільшення вкладень у свої дочірні компанії, що знаходяться на території країн з відсталою, слабко розвиненою економікою. При цьому найбільш «успішні», що розвиваються країни зуміли скористатися цією обставиною і завдяки присутності ТНК на їхній території, змогли перейняти досвід ефективного управління підприємством, удосконалити свою науково-технічну базу, а також зарекомендувати себе на ринку у статусі виробника продукції. Згодом країни, що розвиваються, стали активно брати участь у вивезенні прямих іноземних інвестицій та застосовувати транснаціональні форми ведення бізнесу.

Висновки

Транснаціональні корпорації продемонстрували свою здатність подолати ізоляцію національних економік і залучити їх до єдиного процесу зі світовим економічним співтовариством. Багатонаціональні корпорації є найважливішим засобом передачі нових технологій, розповсюдження інформації про нову продукцію та зміни суспільних уподобань і мають величезний вплив на економіку приймаючої країни. Операції транснаціональних корпорацій між підрозділами в різних країнах складають значну частину зовнішньоторговельного обороту і платежів навіть у великих країнах. Глобалізація підприємницької діяльності змушує компанії переміщувати великі обсяги ресурсів з однієї країни в іншу задля власних інтересів, а конкретні показники впливу транснаціональних компаній на економіку країни залежать від економічної потужності залучених сторін і статусу філії або наявність транснаціональних компаній у країні дочірні компанії в країні перебування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. GLOBAL 500 2023 CHARTS. https://brandirectory.com/rankings/global/charts.
2. Fortune 500 за 2023 рік. URL: https://www.databahn.com/products/2023-fortune-500-list-excel-spreadsheet-list-download-bogo-offer.
3. Дубчак Т. В. Діяльність транснаціональних корпорацій як ключовий фактор розвитку міжнародного бізнесу. URL: https://griml.com/qHTAM.
4. Карпенко В. Г. Фінансові механізми транснаціональних корпорацій у системі сучасної світової економіки. *Наукові праці НДФІ*. 2009. № 1. С. 42.
5. Македон В. В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектору національної економіки України. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1. С. 250–258.
6. Нікітіна Т. А. Транснаціональні корпорації як нові гравці на світовому ринку. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. Київ: КНТЕУ, 2002. Вип. 4. С. 20-25. С. 21.
7. Рокоча В., Плотніков О., Новицький В. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник. Київ: Таксон, 2001. 304 с.
8. Скавронська І. В., Мадараш О. В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік. *Молодий вчений*. 2016. No4. С. 197-200.
9. Сорока І. Б. Транснаціональні корпорації та їх роль у процесі активізації міжнародної інтеграції. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 9. С. 35-41.
10. Терехов Є. М., Прокопенко О. В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем. *Вісник Сумського державного університету*: Сер. “Економіка”. 2010. № 1. С. 103-113.

11. Федоренко В. Г. Транснаціональні корпорації як системоутворюючий фактор розвитку національних економік. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 7. С. 31-34.

12. Чернова О. В., Пазиніч О. В. Транснаціональні корпорації в міжнародній економічній системі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. No 12. С. 24-26.

REFERENCES

1. GLOBAL 500 2023 CHARTS (2023). https://brandirectory.com/rankings/global/charts.

2. Fortune 500 (2023). https://www.databahn.com/products/2023-fortune-500-list-excel-spreadsheet-list-download-bogo-offer.

3. Dubchak, T. V. (2014). Diialnist transnatsionalnykh korporatsii yak kliuchovyi faktor rozvytku mizhnarodnoho biznesu [Activities of transnational corporations as a key factor in the development of international business], https://griml.com/qHTAM.

4. Karpenko, V. G. (2009) Finansovi mekhanizmy transnacionaljnykh korporacij u systemi suchasnoji svitovoji ekonomiky [Financial Mechanisms of Transnational Corporations in the System of Contemporary World Economy]. *Naukovi praci NDFI, 1,* 42. [in Ukrainian].

5. Makedon, V. V. (2012) Format vzajemodiji transnacionaljnykh korporacij ta realjnogho sektoru nacionaljnoji ekonomiky Ukrajiny [Formation of the Transition of Transnational Corporations and the Real Sector of the National Economy of Ukraine]. *Bjuletenj Mizhnarodnogho Nobelivsjkogho ekonomichnogho forumu, 1*, 250–258. [in Ukrainian].

6. Nikitina, T. A. (2002) Transnatsional'ni korporatsiyi yak novi hravtsi na svitovomu rynku. *Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu,* 4. [in Ukrainian].

7. Rokocha, V. (2001). *Transnatsionalni korporatsii* [Transnational corporations]. Kyiv [in Ukrainian].

8. Skavrons'ka, I. V., and Madarash, O. V. (2016). Mistse i rol' TNK u rozvytku natsional'nykh ekonomik. *Molodyy vchenyy*, 4. [in Ukrainian].

9. Soroka, I. B. (2009). Transnatsionalni korporatsii ta yikh rol u protsesi aktyvizatsii mizhnarodnoi intehratsii [Transnational corporations and their role in the process of intensifying international integration]. *Aktualni problemy ekonomiky,* 9, 35-41 [in Ukrainian].

10. Terekhov, Ye. M., and Prokopenko, O.V. (2010). Vplyv transnatsionalnykh korporatsii na rozvytok natsionalnykh ekonomichnykh system [The influence of transnational corporations on the development of national economic systems]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu: Ser. "Ekonomika",* 1, 103-113 [in Ukrainian].

11. Fedorenko, V. H. (2009). Transnatsionalni korporatsii yak systemoutvoriuiuchyi faktor rozvytku natsionalnykh ekonomik [Transnational corporations as a system-forming factor in the development of national economies]. *Investytsii: praktyka ta dosvid,* 7, 31-34 [in Ukrainian].

12. Chernova, O. V., and Pazynich, O. V. (2010) Transnatsional'ni korporatsiyi v mizhnarodniy ekonomichniy systemi. *Investytsiyi : praktyka ta dosvid*, 12. [in Ukrainian].

Tetiana Doroshenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Aviation Activity Management, Flight Academy of the National Aviation University, Ukraine.

DEVELOPMENT OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND THEIR IMPACT ON THE ECONOMY

Abstract

Transnationalization of economic life is an important element of the world economy. In the era of globalization, this process is key to improving the competitiveness of national companies and their successful functioning in the system of the international foreign economic complex.

The article examines the development of transnational corporations in 2023 in the world economy. The location of the headquarters of corporations, which took the first to tenth place in the ranking during the period under study, was considered. The geography of the location of TNCs was studied, where the largest number of them are located in the USA and China. The sectoral orientation of TNCs was analyzed according to their main field of activity (most corporations are employed in the banking sector). The ten most expensive multinational corporations were studied, with Amazon, Apple, and Google in the top three. The dynamics of the value of the TOP 10 corporations for 2019-2023 were analyzed. Over the past five years, an increase in the value of most TNCs has been observed. The positive and negative impact on the economy and politics of countries receiving TNCs is characterized.

Keywords: transnational corporation; TNC headquarters; TNC asset value; Amazon; Tesla; Apple; Google.

Cite as: Doroshenko, T.. (2023). Development of transnational corporations and their impact on the economy. *Economic analysis,* 33 (2), 95-102. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2023.02.095